

УДК 37.014.62:364.4-053.2]"1922/1932"
© Іонова О.М., Лупаренко С.Є., 2020 р.
<http://orcid.org/0000-0002-9306-5553>
<http://orcid.org/0000-0002-3111-5340>
<https://doi.org/10.34142/23128046.2020.49.04>

О. М. Іонова
С. Є. Лупаренко

НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОЇ КОМІСІЇ ДОПОМОГИ ДІТЯМ В УКРАЇНІ (1922–1932 рр.)

Державно-громадський характер розвитку сучасної системи освіти передбачає поєднання діяльності держави та громадськості (комісій, комітетів, рад, громадських товариств) у соціокультурному забезпеченні дітей. З огляду на це доцільним є вивчення досвіду діяльності організацій, що вдало розв'язували освітні, соціальні і культурні проблеми дитинства, зокрема Центральної комісії допомоги дітям, яка діяла в Україні протягом 1922-1932 рр. з метою об'єднання зусиль соціуму в боротьбі з дитячою безпритульністю, покращенні побуту дитячих закладів, громадського харчування тощо.

Метою дослідження є висвітлення напрямів діяльності Центральної комісії допомоги дітям. Використано загальнонаукові (історико-педагогічний аналіз, узагальнення, ретроспективний, хронологічний), історико-структурний, порівняльно-зіставний, ретро-праксиметричний, проблемно-цільовий і прогностичний методи наукового пізнання.

З'ясовано групи дітей, з якими працювала Центральна комісія допомоги дітям (діти з губерній, охоплених голодом; безпритульні діти; діти безробітних батьків; діти – повні сироти; діти з руху юних ленінців; діти членів комітетів незаможних селян; діти, які залишили дитячі будинки за віком; хворі діти).

Узагальнено основні напрями діяльності Центральної комісії допомоги дітям, а саме: утримання дитячих установ; надання дотацій та підтримка відділів народної освіти, охорони здоров'я, округів, юних ленінців; реевакуація дітей; надання індивідуальної допомоги; індивідуальне патрунування дітей; боротьба з дитячою безпритульністю; охорона материнства і дитинства.

Визначено джерела надходжень коштів до Центральної комісії допомоги дітям, зокрема: податки та інші місцеві збори; добровільні збори і відрахування; продаж марок, значків, прапорів, газет і брошур; прибутки від підсобних підприємств; внески і відрахування осередків товариства «Друзі дітей»; лотереї і казино; кошторисні асигнування відділу охорони здоров'я і відділу народної освіти; кошти робочих та різних організацій; збір із нетрудового населення.

Виокремлено перспективи впровадження педагогічно цінного досвіду діяльності Центральної комісії допомоги дітям в сучасну освітню практику, а саме: забезпечення комплексного підходу до розв'язання соціальних й освітньо-

культурних проблем дітей з боку закладів освіти, педагогів, батьків, громадських організацій; посилення співпраці держави і громадських організацій у справі соціокультурного забезпечення дітей; усвідомлення дорослими цінності дитинства і дитини; підвищення вимог до педагогів; налагодження взаємодії закладів освіти з батьками.

Ключові слова: Центральна комісія допомоги дітям, напрями, діти, діяльність, дитячі установи, оздоровлення, дитяча безпритульність.

Ionova O. M., Luparenko S. Ye. The Directions of Activities of the Central Commission for Assistance to Children in Ukraine (1922-1932). *The state and public nature of development of the modern education system involves a combination of activities of the state and the public (commissions, committees, councils, public organizations) concerning social-cultural support of children. Taking this into consideration, it seems reasonable to study the experience of organizations that successfully solved children's educational, social and cultural problems. The Central Commission for Assistance to Children was one of them. It worked in Ukraine in 1922-1932 to consolidate the efforts of society in the fight against child homelessness, improve the work of children's institutions, catering etc.*

The aim of the article is to reveal the directions of activities of the Central Commission for Assistance to Children. In order to carry out this study, the authors have used a set of research methods. They are general scientific methods (historical-pedagogical analysis, generalization, retrospective, chronological), historical-structural, comparative, retro-praximetric, problem-target and prognostic research methods.

The groups of children which the Central Commission for Assistance to Children worked with have been identified. They are: children from famine-stricken regions, homeless children, children of unemployed parents, children-orphans, children from the movement of young Leninists, children of the members of committees of poor peasants, children who left orphanages by age and sick children.

The main directions of activities of the Central Commission for Assistance to Children have been generalized in the article. They are: maintenance of children's institutions; providing grants and support to the departments of public education, health care, districts and young Leninists; re-evacuation of children; providing individual assistance; children's individual patronage; fight against child homelessness; protection of motherhood and childhood.

The sources of income of the Central Commission for Assistance to Children have been determined. They are: taxes and other local fees; donations and charges; sale of stamps, badges, flags, newspapers and brochures; profits from subsidiaries; fees and charges of the public organization "The Friends of Children"; lotteries and casinos; budget allocations from the Department of Health Care and the Department of Public Education; funds of workers and other organizations; unearned taxes.

The prospects for introduction of positive experience of the Central Commission for Assistance to Children in modern educational practice have been outlined. They

are: providing a comprehensive approach to solving children's social and educational-cultural problems by educational institutions, teachers, parents and public organizations; strengthening cooperation between the state and public organizations concerning socio-cultural provision of children; awareness of the value of child and childhood by adults; increasing the requirements for teachers; establishing interaction between educational institutions and parents.

Keywords: *Central Commission for Assistance to Children, directions, children, activities, children's institutions, health maintenance, child homelessness*

Вступ. Сучасна система освіти розвивається як державно-громадська. Це передбачає не лише провідну роль держави в розвитку освіти й соціокультурному забезпеченні дітей, але й активне залучення громадськості до розв'язання соціальних, освітніх і культурних проблем дитинства.

Але слід зауважити, що протягом ХХ ст. з ініціативи держави або приватних осіб в Україні засновувалися різні ради, комісії, комітети і товариства, що нарівні з державою докладали значних зусиль для забезпечення дітей і задоволення їхніх освітніх та соціокультурних потреб. З огляду на це доцільним є дослідження досвіду діяльності таких організацій, зокрема Центральної комісії допомоги дітям, яка протягом 1922-1932 рр. успішно розв'язувала різні дитячі проблеми (оздоровлення, боротьба з безпритульністю тощо).

Аналіз психолого-педагогічних джерел свідчить про те, що певні аспекти діяльності Центральної комісії допомоги дітям висвітлювалися сучасними вітчизняними дослідниками, зокрема в контексті: боротьби з дитячою безпритульністю (Bilokon, 2019; Ischenko, 2003; Vinogradova-Bondarenko, 2001; Zinchenko, 2002); розв'язання соціокультурних проблем дітей в Україні протягом досліджуваного періоду (Lurarenko, 2016); спільної діяльності різних вітчизняних комісій і товариств, спрямованої на подолання дитячих соціальних та освітніх проблем упродовж визначеного періоду (Malovichko, 2013; Olyanich, 2008; Vlasyuk, 2018).

Водночас проблема напрямів діяльності Центральної комісії допомоги дітям в Україні протягом 1922-1932 рр. не була предметом цілеспрямованого вивчення, що і зумовило цей науковий пошук.

Мета та завдання. *Мета дослідження* – висвітлити напрями діяльності Центральної комісії допомоги дітям, що існувала в Україні впродовж 1922-1932 рр. *Завдання:* з'ясувати групи дітей, з якими працювала Центральна комісія допомоги дітям; визначити джерела надходжень коштів до Центральної комісії допомоги дітям; виокремити перспективи впровадження позитивного

досвіду діяльності Центральної комісії допомоги дітям в сучасну освітню практику.

Методи дослідження. Під час дослідження використано комплекс методів, а саме: *загальнонаукові* (історико-педагогічний аналіз, узагальнення, ретроспективний, хронологічний), що стали основою для визначення ступеня розробки проблеми, дослідження соціально-політичних й освітньо-культурних умов розвитку українського суспільства протягом досліджуваного періоду; *історико-структурний* – сприяв систематизації історико-педагогічних джерел із проблеми, яка вивчається; *порівняльно-зіставний* – забезпечив можливість порівнювати й зіставляти думки науковців щодо проблеми дослідження; *ретро-праксиметричний* – дав змогу проаналізувати досвід діяльності Центральної комісії допомоги дітям з виокремленням напрямів її роботи; *проблемно-цільовий* – надав можливість зіставити архівні матеріали, що відображали розвиток діяльності Центральної комісії допомоги дітям; *прогностичний* – дозволив окреслити перспективи творчого використання в сучасній освітній практиці узагальненого досвіду діяльності Центральної комісії допомоги дітям.

Результати. Незважаючи на провідну роль держави в соціокультурному забезпеченні дітей, особливе значення в організації опіки, задоволенні освітніх і культурних потреб дітей упродовж 1920-1930-х рр. мали громадські товариства, комісії, комітети і ради, що існували частково за рахунок державних дотацій і частково – за рахунок добровільних відрахувань і допомоги.

Так, на розв'язання завдань соціокультурного забезпечення дітей була спрямована діяльність таких організацій: Рада захисту материнства і дитинства (1919–1922 рр.), яка займалася влаштуванням безпритульних дітей до дитячих закладів, залученням громадських організацій, колективів різних установ до розв'язання проблем дитинства; Рада захисту дітей (1919–1922 рр.), що координувала діяльність із виховання безпритульних дітей, улаштування їх до дитячих закладів; комісія допомоги хворим і пораненим (1920–1926 рр.), яка займалася збором коштів для інвалідів та їхніх сімей; комісія зі зміцнення кордонів і допомоги Червоній Армії та дітям, яка, зокрема, акумулювала кошти для надання допомоги дітям шляхом агітації, залучення підприємств і приватних осіб до цієї діяльності, проведення місяців допомоги дітям тощо; Центральна комісія допомоги голодним, що виникла у зв'язку з неврожаєм 1921 р. і мала на меті надання допомоги (одягом, харчами, ліками) усім голодним, у тому числі дітям; Центральна комісія при Всеукраїнському центральному виконавчому комітеті (далі – ВУЦВК) по боротьбі з наслідками

голоду (1921–1923 рр.), що виникла замість Центральної комісії допомоги голодним і мала дитячу комісію, яка займалася допомогою голодним дітям.

Особливу роль у забезпеченні соціальних, освітніх і культурних потреб дітей у цей період відіграла Центральна комісія допомоги дітям (далі – ЦКДД) – міжвідомчий орган з узгодження діяльності державних органів і громадськості у справах порятунку дітей, що виник на основі Центральної комісії по боротьбі з наслідками голоду і діяв протягом 1922–1932 рр.

У постанові ВУЦВК від 6 грудня 1923 р. ішлося про те, що ЦКДД була заснована з метою «організації сил радянської спільноти у справі боротьби з дитячою безпритульністю, покращення побуту дитячих установ, громадського харчування й реєвакуації на батьківщину дітей, які потребують цього» (Protokoly, instruktsii, polozheniya i perepiska po voprosu pomoshchi detiam, 1922-1923). Голова комісії Г. Петровський зазначав: «Найголовнішим нашим завданням є оздоровлення дітей наших сільськогосподарських колоній та дитячих будинків. Питання це має величезне значення, і йому цілком справедливо віддається так багато уваги як державними органами охорони здоров'я, так і громадськими організаціями, які вишукують кошти для проведення ... великої оздоровчої дитячої кампанії» (Protokoly zasedaniy, otchety i plany rabot Raikomissii, 1925).

ЦКДД складалася із представників різних народних комісаріатів (освіти, охорони здоров'я, юстиції, продовольства, жіночого відділу), Комітету ради молоді, Південного бюро Всесоюзної центральної ради професійних спілок (ВЦРПС), Центрального комітету допомоги голодуючим і Українського Червоного Хреста. У законодавчому порядку ЦКДД отримала можливість збирати кошти на фінансування запланованих заходів. На місцях завдання ЦКДД реалізовувалися уповноваженими, виділеними губернськими та повітовими виконкомами (Bilokon, 2019).

Діяльність Центральної та міських комісій допомоги дітям спрямовувалася на розв'язання проблем різних груп дітей, зокрема: дітей із губерній, що були охоплені голодом; безпритульних дітей; дітей безробітних батьків; дітей-сиріт, які перебували в дитячих будинках, закладах лікувальних та установах Українського Червоного Хреста; дітей із руху юних ленінців; дітей членів комітетів незаможних селян; дітей, які залишили дитячі будинки за віком; дітей, які мали певні захворювання (грибкові, шкірні, трахоми, фавор) тощо (Vlasyuk, 2018).

Основні зусилля ЦКДД та її місцеві органи спрямовували на:

1) утримання дитячих установ: закритих і відкритих дитячих будинків, сільськогосподарських колоній і майстерень, нічліжок, їдалень, консультацій, молочно-роздаткових пунктів, заводських, а також сільських ясел на період літніх сільськогосподарських робіт (у цих закладах ЦКДД перебувало понад 5 тисяч дітей) і проведення кампаній (оздоровчої, сільськогосподарської тощо);

2) надання дотацій та підтримку відділів народної освіти, охорони здоров'я, округів, юних лєнінців тощо;

3) реєвакацію дітей (так, у 1923-1924 рр. під час голоду на Поволжі Україна прийняла до себе 38 тис. поволзьких дітей, з яких 18 тис. було реєвакуйовано, а 20 тис. дітей залишилися в Україні (Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, 1924)

4) надання індивідуальної допомоги дітям;

5) індивідуальне патрунування дітей (охопило переважно селянське населення). Зокрема, станом на 1 липня 1927 р. на патрунуванні в селах Волинської округи перебувало понад 400 дітей (Vlasyuk, 2018);

б) боротьбу з дитячої безпритульністю, яка передбачала: залучення суспільної уваги до проблем дитячої безпритульності та надання допомоги дітям; проведення «Тижня допомоги дітям», «Місячника допомоги дітям» та інших кампаній за участю партійних і професійних органів; обстеження дитячих установ; об'єднання зусиль комісій, комітетів, рад і товариств (зокрема, Українського Червоного Хреста) у справі надання допомоги дітям; висвітлення дитячих проблем і роботи ЦКДД на сторінках періодичної преси; організацію та утримання сільськогосподарських колоній для підлітків. Окрім того, губернські комісії допомоги дітям організували харчування безпритульних дітей, улаштували нічліжки і харчові пункти, де діти були захищені від голоду й холоду (Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, 1924);

7) охорону материнства і дитинства, а саме: оздоровлення дітей; мобілізація коштів для дітей задоволення матеріальних потреб нужденних жінок, матерів і дітей (забезпечення харчуванням; надання матеріальної допомоги) тощо (Tsirkuliary, instruktsii, rasporyazheniya i protokoly, 1924-1925).

Так, особлива увага ЦКДД приділялася оздоровчій діяльності. Основними типами дитячих установ, які проводили оздоровчу кампанію, були (Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, 1924):

– закритий дитячий санаторій (санаторна колонія, школа-санаторій, приморський або лісовий санаторій тощо) для дітей, хворих на латентні форми

легеневого туберкульозу, активний туберкульоз залоз, шкіри, кісток, із туберкульозною інтоксикацією;

– денний дитячий санаторій (різного типу: від міського санаторію до приморського або надрічкового пляжу) з денним перебуванням дітей, посиленням харчуванням, санаторним режимом і різними лікувальними процедурами (сонячними ваннами, душами тощо) для дітей із залозистим туберкульозом, туберкульозною інтоксикацією, функціональними неврозами і виснажених дітей;

– літні дитячі майданчики різного типу: а) площадки підвищеного І типу з харчуванням три рази на день. Термін перебування в них дітей – 8 годин на день. Організовувалися в міських садах і парках. У них перебували ті самі категорії дітей, що і в денному санаторії, але з меншим ступенем виснаження. Призначалися для дітей безробітних (70%) і для дітей робочих (30%). Майданчики підвищеного типу організовувалися як постійні установи з метою реорганізації їх на зимовий сезон в денні дитячі будинки для дітей безробітних. Сезон перебування дітей на майданчику – 3 місяці; б) сезонні майданчики спрощеного ІІ типу з харчуванням (уранці – чай з хлібом, удень – обід). Термін перебування – 6 годин на день. На ці майданчики привозили більш здорових дітей, але які за соціальним станом потребували харчування і догляду. 50% місць надавалося дітям безробітних, 50% – дітям робочих; в) майданчики ІІІ типу без харчування для безпритульних дітей з непостійним складом дітей. Це були майданчики, на яких діти проводили 2-3 години на день, організовувалися осередками для безпритульних дітей, а до зими вони реорганізовувалися в дитячі клуби (Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, 1924);

– табори-комуни для юних лєнінців, що організовувалися Губернським Бюро по дитячому руху разом із відділом соціального виховання та Охматдитом;

– шкільні колонії. Зважаючи на зростання кількості дітей, хворих на туберкульоз, малокрів'я і виснаження (70-80% дітей), ЦКДД влаштовувати на весняно-літній період шкільні оздоровчі колонії в сільській місцевості (на заміських дачах і садибах). У цих колоніях діти мали можливість не лише оздоровитися, але й ближче познайомитися з природою, спостерігати за трудовими сільськогосподарськими процесами, учитися спілкуватися в дитячому колективі тощо (Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, 1924);

– літні заміські колонії для дітей із дитячих будинків.

Масштаби роботи ЦКДД в Україні на лютий 1924 г. представлені в табл. 1 (Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, 1924).

Табл. 1

Масштаби роботи ЦКДД в Україні на лютий 1924 г. (у карб.)

№ п/п	Назва губернії та округу	Охматдит		УкраїнХрест				Усього	
		Молочно-роздаткові пункти		Притулки для дітей безпритульних		Допомога дітям безробітних		Пайків	На суму
		Пайків	На суму	Пайків	На суму	Пайків	На суму		
1	Одеська	1300	2330	350	700	1000	2000	2650	5030
	Одеса	600	1030	200	400	700	1400	1500	2830
	Херсон	200	400	-	-	-	-	200	400
	Миколаїв	300	500	150	300	300	600	750	1400
	Єлисаветград	200	400	-	-	-	-	200	400
2	Єкатерино-славська	1200	2330	450	900	500	1000	2150	4230
	Єкатерино-слав	400	730	350	700	300	600	1050	2030
	Дніпропетровськ	150	300	-	-	-	-	150	300
	Кривий Ріг	150	300	-	-	-	-	150	300
	Мелітополь	150	300	100	200	-	-	250	500
	Бердянськ	150	300	-	-	-	-	150	300
	Олександрівськ	200	400	-	-	200	400	400	800
3	Донецька	700	1230	900	1800	150	300	1750	3330
	Таганрог	150	300	-	-	-	-	150	300
	Маріуполь	150	300	-	-	-	-	150	300
	Шахти	100	200	200	400	-	-	300	600
	Юзово	150	230	250	500	-	-	400	730
	Луганськ	150	200	100	200	-	-	250	400
	Бахмут	-	-	350	700	-	-	350	700
4	Харківська – Харків	250	500	-	-	250	500	500	1000
5	Київська – Київ	150	300	-	-	300	600	450	900
6	Полтавська – Кременчук	100	100	-	-	-	-	100	100
7	Подільська – Винниця	100	200	-	-	-	-	100	200
8	Волинська – Житомир	100	200	-	-	-	-	100	200
9	Чернігівська – Шостка	100	200	-	-	-	-	100	200
	Усього	4000	7390	1700	3400	2200	4400	7900	15190
	Транспорт-здрав	500	1000	-	-	-	-	500	1000
	ПІДСУМОК	4500	8390	1700	3400	2200	4400	8400	16190

Джерелами надходжень коштів до ЦКДД були: податки та інші місцеві збори; дохідні статті (продаж марок, значків, прапорів, газет і брошур, які поширювалися по всій Україні); внески і відрахування осередків товариства

«Друзі дітей»; лотереї і казино (давали до 100 тис. карб. прибутку на місяць); кошторисні асигнування відділу охорони здоров'я і відділу народної освіти; кошти різних організацій (Український Червоний Хрест, іноземні організації допомоги, Товариство сприяння юним ленінцям тощо); кошти робочих організацій (часткова участь робочих в утриманні дітей, які вивозилися до шкільних колоній і літніх таборів, участь осередків товариства «Друзі дітей» на підприємствах); дотації; збір із нетрудового населення (до 40 тис. карб.); регалії (від Комісії з ліквідації наслідків голоду ЦКДД були передані права на додатковий збір з патентів і ліцензійний збір. Окрім того, не маючи можливості отримувати кошти від держави, ЦКДД відкрила низку підсобних організацій з іншими громадськими товариствами та передала їм для обороту ті кошти, які не витрачалися негайно, й отримувала від цього 2,5% прибутку на місяць.

Так, протягом 1923-1924 рр. у розпорядженні ЦКДД були такі підсобні підприємства, як: Усеукраїнське торгово-промислове товариство «Сприяння», організоване спільно з Українським Червоним Хрестом (60 тис. карб. прибутку за 7 місяців); рекламне агентство «Укрдержанонс», організоване спільно з видавництвом «Комуніст» та Українським Червоним Хрестом (5648 карб. прибутку); Бюро філателії (1 тис. карб. прибутку); товариство «Укрутильзбір», організоване спільно з Всеукраїнським центральним комітетом надання допомоги хворим і пораненим та Українським Червоним Хрестом тощо. Загалом, виходило, що ЦКДД опікувалося майже 15% всіх дітей (*Rukovodiashchie materially Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam*, 1924).

Обговорення. Загалом, діяльність ЦКДД була зумовлена соціально-політичними умовами в Україні 1920-1930-х рр. Результати роботи ЦКДД свідчать про значну проведену роботу в напрямі соціокультурного забезпечення дітей. Починаючи з 1924 р., у країні також діяло товариство «Друзі дітей», яке було добровільним громадським об'єднанням, що в перші роки свого існування було підрозділом ЦКДД, тому за напрямками роботи майже не відрізнялося від неї. Згодом товариство «Друзі дітей», яке існувало до 1936 р., стало самостійною і найбільш стабільною організацією у країні, що спрямовувалася на надання допомоги дітям (Ischenko, 2003).

Серед проблем Центральної та місцевих комісій допомоги дітям були такі (Vlasyuk, 2018): незадовільне матеріальне становище дитячих закладів; недостатність фінансування всіх напрямів діяльності комісій; неможливість охопити соціальною та освітньою діяльністю всіх нужденних дітей тощо.

Вивчення досвіду діяльності ЦКДД протягом 1922-1932 рр. дозволило окреслити перспективи його впровадження в сучасну освітню практику, а саме:

забезпечення комплексного підходу до розв'язання освітньо-культурних і соціальних завдань з боку закладів освіти, педагогів, батьків, громадських організацій; посилення співпраці держави і громадських організацій у справі соціокультурного забезпечення дітей із урахуванням реалій і перспектив розвитку вітчизняної освіти, соціально-економічних й освітньо-культурних умов розвитку країни; усвідомлення дорослими цінності дитинства і дитини як основи розвитку соціально-духовної нації; підвищення вимог до педагогів, посилення заходів, що заохочують їх до постійного самовдосконалення; налагодження взаємодії закладів освіти з батьками завдяки проведенню заходів (консультацій, бесід, конференцій тощо), що спрямовані на формування педагогічної культури батьків тощо.

Висновки. Отже, Центральна і місцеві комісії допомоги дітям мобілізували кошти поза державним і місцевим бюджетом, які передавалися до відповідних державних установ, що опікувалися дитячими справами. Комісії допомоги дітям привертали увагу людей до проблем дітей, надавали допомогу існуючим дитячим установам, що перебували у складних умовах. Основними напрямками їхньої діяльності були такі: утримання дитячих установ; надання дотацій та підтримка відділів народної освіти, охорони здоров'я, округів, юних ленінців; реевакуація дітей; надання індивідуальної допомоги; індивідуальне патрунування дітей; боротьба з дитячою безпритульністю; охорона материнства і дитинства.

ЛІТЕРАТУРА :

- Білоконь А. Діяльність державних органів у боротьбі з дитячою безпритульністю та бездоглядністю в Українській Соціалістичній Радянській Республіці 1920-х років. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* 2019. Том 30 (69). № 4. С. 13-19.
- Виноградова-Бондаренко В. Виховання безпритульних дітей в Україні 20-х рр. ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01 / Інститут педагогіки АПН України. Київ, 2001. 22 с.
- Власюк І. Діяльність державних комісій допомоги дітям на Волині у роки НЕПу (1921–1928 рр.). 2018. URL : http://eprints.zu.edu.ua/27111/1/Vlasyuk_stattya_2018.PDF (дата звернення: 19.11.2020).
- Зінченко А. Дитяча безпритульність в Радянській Україні в 20-х – першій половині 30-х років ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2002. 17 с.
- Іщенко І. Державна політика в сфері боротьби з соціальними аномаліями періоду непу (1921-1928 рр): досвід, протиріччя, уроки (за матеріалами Півдня України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 / Дніпропетровський національний університет. Дніпропетровськ, 2003. 18 с.
- Лупаренко С. Проблема дитинства у вітчизняній педагогічній думці ХХ століття : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01. Харків, 2016. с. 203.
- Маловічко І. Діяльність громадських організацій, спрямованих на подолання дитячої безпритульності та бездоглядності в Українській РСР в першій половині ХХ століття. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України* : зб. наук. праць. Київ : НУБіП, 2013. Вип. 182. Ч. 3. С. 25-30.

- Олянич Л. Створення та діяльність Всеукраїнського товариства «Друзі дітей» (1924-1936 рр.): організаційний статус, структура та функції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: 07.00.01 / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. Харків, 2008. 18 с.
- Отчет о деятельности Губернского коллектора № 2 для детей правонарушителей и 1-го детского городка, резолюция по докладам Центральной комиссии помощи детям, о борьбе с детской беспризорностью и работе ячеек «Друзей детей». 1924 г. // Державний архів Одеської області (ДАОО). Фонд Р 150. Оп. 1. Спр. 365. 82 арк.
- Отчеты Одокрпомдета. 1924 г. // ДАОО. Фонд Р 701. Оп. 1. Спр. 213а. 133 арк.
- Протоколы заседаний разных комиссий по вопросам помощи детям. 1926 г. // ДАОО. Фонд Р 701. Оп. 1. Спр. 8. 84 арк.
- Протоколы заседаний, отчеты и планы работ Райкомиссии. 1925 г. // ДАХО. Фонд Р 5440. Оп. 1. Спр. 3. 205 арк.
- Протоколы, инструкции, положения и переписка по вопросу помощи детям. 1922-1923 гг. // ДАОО. Фонд Р 701. Оп. 1. Спр. 1. 86 арк.
- Руководящие материалы Всеукраинской центральной комиссии помощи детям. Копии. 1924 г. // Державний архів Харківської області (ДАХО). Фонд Р 203. Оп. 1. Спр. 1452. 289 арк.
- Стенограммы докладов, сделанных на заседаниях президиума губисполкома. 1924-1925 гг. // ДАХО. Фонд Р 203. Оп. 1. Справа 2067. 355 арк.
- Циркуляры, инструкции, распоряжения и протоколы заседаний Всеукраинского совещания губернских комиссий помощи детям, пленума ЦК помдета, Президиума Харьковского гумпомдета и губисполбюро ячеек «Друзья детей» по вопросам улучшения работы по борьбе с детской беспризорностью. 1924-1925 гг. // ДАХО. Фонд Р 5440. Оп. 1. Спр. 1. 277 арк.

REFERENCES:

- Bilokon, A. (2019). *Diyalnist derzhavnyh organiv u borotbi z dytiachoiu bezprytulnistiu ta bezdogliadnistiu v Ukrainskiy Sotsialistychniy Radianskiy Respublitsi 1920-h rokiv* [Activities of the state bodies in the process of overcoming the children's homelessness and neglect in the Ukrainian Soviet Socialist Republic of the 1920's]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Istorychni nauky (Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: Historical Sciences)*, 30 (69), 13-19 (in Ukrainian).
- Ishchenko, I. (2003). *Derzhavna polityka v sferi borotby z sotsialnyimi anomaliiamy nepu (1921-1928 rr.): dosvid, protyrichchia, uroky (za materialamy Pivdnia Ukrainy)* [National policy in the sphere of social anomaly control during NEP period (1921-1928): experience, contradictions, lessons (on the basis of materials about Southern Ukraine)]. (Abstract of candidate's thesis, Dnipropetrovsk National University). Dnipropetrovsk, Ukraine (in Ukrainian).
- Luparenko, S. (2016). *Problema dytynstva u vitchyzniani pedagogichniy dumtsi XX stolittia* [The problem of childhood in Ukrainian pedagogical thought of the 20th century] (Candidate's thesis). Kharkiv : H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (in Ukrainian).
- Malovichko, I. (2013). *Diyalnist hromadskyyh organizatsiy, spriamovanyh na podolannia dytiachoi bezprytulnosti ta bezdogliadnosti v Ukrainskiy RSR v pershiy polovyni XX stolittia* [The activities of public organizations aimed at overcoming child homelessness and neglect in the Ukrainian SSR in the first half of the 20th century]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy (Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine)*, 182 (2), 25-30 (in Ukrainian).
- Olyanich, V. (2008). *Stvorennia ta diyalnist Vseukrainskoho tovarystva "Druzi ditei" (1924-1936 rr.): organizatsiyni status, struktura ta funktsii* [Creation and activity of All-Ukrainian

- society “The Friends of Children” (1924-1936): the organizational status, structure and functions] (Abstract of candidate’s thesis, V. N. Karazin Kharkiv National University). Kharkiv, Ukraine (in Ukrainian).
- Otchet o deyatelnosti Gubernskogo kollektora № 2 dlia detei pravonarushitelti i 1-go detskogo gorodka, resoliutsiia po dokladam Tsentralnoi komissii pomoshchi detiam, o borbe s detskoi besprizornostyu i rabote yacheek “Druzei detei”, 1924 [Report on the activities of Regional collector № 2 for children of offenders and the first children’s town, resolution on the reports of the Central Commission for Assistance to Children, fight against children’s homelessness and work of the branches of the society “The Friends of Children”. 1924] (Fund R 150. Inventory 1. File. 365. State Archive of Odesa Region, Odesa) [in Russian].
- Otchety Odokrpomdeta, 1924 [Reports of the regional departments of assistance to children, 1924] (Fund R 701. Inventory 1. File 213a. State Archive of Odesa Region, Odesa) [in Russian].
- Protokoly zasedaniy raznyh komissiy po voprosam pomoshchi detiam, 1926 [Protocols of meetings of different commissions on problems of assistance to children, 1926] (Fund R 701. Inventory 1. File 8. State Archive of Odesa Region, Odesa) [in Russian].
- Protokoly zasedaniy, otchety i plany rabot Raikomissii, 1925 [Protocols of meeting, reports and working plans of the district commission, 1925] (Fund R 5440. Inventory 1. File 3. State Archive of Kharkiv Region, Kharkiv) [in Russian].
- Protokoly, instruksii, polozheniya i perezpiska po voprosu pomoshchi detiam, 1922-1923 [Protocols, instructions, regulations and correspondence on assistance to children, 1922-1923] (Fund R 701. Inventory 1. File 1. State Archive of Odesa Region, Odesa) [in Russian].
- Rukovodiashchie materialy Vseukrainskoi tsentralnoi komissii pomoshchi detiam. Kopii, 1924 [Guidance materials of Ukrainian Central Commission for Assistance to Children. Copies, 1924] (Fund R 203. Inventory 1. File 1452. State Archive of Kharkiv Region, Kharkiv) [in Russian].
- Stenogrammy dokladov, sdelannyh na zasedaniyah prezidiuma gubispolkoma, 1924-1925 [Transcripts of reports made at meetings of the presidium of regional executive committee, 1924-1925] (Fund R 203. Inventory 1. File 2067. State Archive of Kharkiv Region, Kharkiv) [in Russian].
- Tsirkuliary, instruksii, rasporiazheniya i protokoly zasedaniy Sveukrainskogo soveshchaniya gubernskih komissiy pomoshchi detiam, plenuma TsK pomdeta, Prezidiuma Kharkovskogo gubpomdeta i gubispolbiuro yacheek “Druzya detei” po voprosam uluchsheniya raboty po borbe s detskoi besprizornosti, 1924-1925 [Circulars, instructions, orders and protocols of the meetings of Ukrainian sessions of regional commissions for assistance to children, plenum of the Central Committee of Assistance to Children, the Presidium of Kharkiv Regional Commission for Assistance to Children and regional executive bureau of the departments of the society “The Friends of Children” concerning the problems of improving the work to combat homeless children] (Fund R 5440. Inventory 1. File 1. State Archive of Kharkiv Region, Kharkiv) [in Russian].
- Vinogradova-Bondarenko, V. (2001). *Vyhovannia bezprytulnyh ditei v Ukraini 20-h rr. XX stolittia* (The Education of Homeless Children in Ukraine in the twenties of the 20th Century) (Abstract of candidate’s thesis, the Institute of Pedagogy of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine). Kyiv, Ukraine (in Ukrainian).
- Vlasyuk, I. (2018). *Diyalnist derzhavnyh komissiy dopomogy ditiam na Volyni u roky NEPu (1921-1928 rr.)* [The activity of the state commissions for helping children in Volyn during the new economic policy (1921-1928)]. URL : http://eprints.zu.edu.ua/27111/1/Vlasyuk_stattya_2018.PDF (in Ukrainian).
- Zinchenko, A. (2002). *Dytiacha bezprytulnist v Radianskii Ukraini v 20-h – pershiy polovyni 30-h rokiv XX stolittia* [Children homelessness in Soviet Ukraine in 20-ies – first half of 30-ies

of XX century] (Abstract of candidate's thesis, Odessa National University named after I. I. Mechnikov). Odesa, Ukraine (in Ukrainian).

Інформація про авторів:

Іонова Олена Миколаївна:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9306-5553>
Доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики викладання природничо-математичних дисциплін у дошкільній, початковій і спеціальній освіті, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків 61002, вул. Алчевських 29

e-mail: elenaionova25@ukr.net

Лупаренко Світлана Євгенівна:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3111-5340>
Доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Харків 61002, вул. Алчевських 29

e-mail: svetlana.luparenko@gmail.com

Information about the authors:

Ionova Olena:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9306-5553>, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Theory and Methodics of Teaching Natural-Mathematical Disciplines in Preschool, Primary and Special Education, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 29 Alchevskiv Street, Kharkiv 61002, Ukraine

e-mail: elenaionova25@ukr.net

Luparenko Svitlana:

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-3111-5340>, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Pedagogy, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, 29 Alchevskiv Street, Kharkiv 61002, Ukraine

e-mail: svetlana.luparenko@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Іонова О.М., Лупаренко С.Є. Напрями діяльності центральної комісії допомоги дітям в Україні (1922–1932 рр.). *Теорія та методика навчання та виховання*. 2020. № 49. С.43–55.

DOI: <https://doi.org/10.34142/23128046.2020.49.04>

Дата надходження статті до редакції: 12.10.2020 р.

Стаття прийнята до друку: 27.10.2020 р.